

sila težavna. Ako zlezejo majhi kamnički doli v scalo, smuknejo večkrat skozi; če pa ne, se mora prerezati scalo in kamen vzeti iz njega.

Iz Gornjega grada nam je došlo sledeče vprašanje: „Od več strani se sliši, da se ne bo dobivala več rdeča sol (živinska sol)? Ali je to res? To bi bila huda za ubozega kmeta!“

Odgovor. Govorica ta je laž; saj ste že tudi v „Oglasniku“ letošnjih „Novic“ brali, da se prodaja ta sol.

Iz jeseniških Rovt se nam stavi to-le vprašanje: „Kaj pomaga zoper hiranje kónj in goved (jetiko). Na Rečici je hiša, v kateri je troje kónj v 3 letih za jetiko poginilo in tudi nekoliko goved. Copernike in copernice dolžijo, ker našli so v hlevu zakopane kosti itd.“

Odgovor. Dokler bodo gospodarji na copernice verjeli, jim bode živina zmiraj cepala za jetiko. Ko pa se bodo znebili te pregrešne vraže in vzroka bolezniskali v napačni izreji že mladih živinčet ali v slabem glešanji odraščelih, v napačni klaji, v napačnih hlevih, v pretegnjeni delavne živine, in bodo odvrnili to, kar bolezen napravi, se bodo znebili bolezniskali. To pa učijo bukve umne „živinoreje“, in kadar živina zbolí, bukve umnega „živinozdravništva.“ Vzroki hiranja (jetike) so zelo različni: zdaj so pljuča, zdaj jetra, zdaj želodec in čeva, zdaj še kak drug drob jetike krivi; to mora umni zdravnik najti, in ako pride ob pravem času na pomoč, prinese tudi pomoč. Le nikar nič po enem kopitu! Iskati pa je gospodarju včasih, kakor pravimo, „z lučjo“ treba, da stakne: kaj je pri klaji, pijači, hlevu itd. napačnega, in to mora odvrniti.

Národne stvari.

Kmet in národnost.

Spisal dr. J. Mencinger.

(Dalje.)

III.

Narodnost, ki povzdiguje kmetu častiti stari jezik, ki ga utrjuje v njegovem poštemem stanu, ki mu blaži čutje časti in nravnosti, mu tudi na vse strani veliko koristi. — Še le po narodnosti stopi kmet iz svojega tesnega stanú, zdaj še le se gospodu čuti rojaka in ž njim enakopravno zvezanega v narodu in državi. Pogledavši iz tesnega kmečkega okrožja si upa seči po knjigah, ki so pisane v njemu razumljivem domačem jeziku in ako so šole take, da se v njih kmečki otroci učé potrebnih véd, in ne tratijo časa z ukom tujih jezikov, katerih se nikoli naučiti ne morejo, pride v kmečke rodbine neka potreba omike in dušne hrane. Ta potreba je gotovo ena najboljših. Človek, ki se je celi teden trudil in delal za samo telo, vsaj v nedeljah nekoliko vtegne, da poskrbi za svoj boljši del — za svojo dušo. Namesti v vinu ali žganji vtapljati svoje skrbi, lajša si jih z dobrimi bukvami, v katerih najde veliko lepega in koristnega, kar mu je bilo poprej neznanó, dokler ni vladal duh narodnosti in ni bilo knjig ali domače dušne hrane za vés naród. Domače berilo ga učí umno kmetovati in gospodariti, zdravja varovati, premoženje množiti z novimi iznajdbami, z obrtnijo in trgovino, bistri ga z mnogimi znanostmi, razlaga mu državljanske zadeve, pravice in dolžnosti, pové mu, kaj se daleč okoli godí pod milim Bogom, in daje mu lepo narodno poštemo dušno zabavo za dolge zimske večere in počitne praznike. To vse kmeta blaži in uri; brani mu pozabiti, cesar se je učil na šolskih klopeh; sili ga

tudi znaprej skrbeti za koristen poduk, ter dela ga bolj pametnega, bolj premišljenega sploh, boljega na vse strani.

Koliko omike pa kmetu dajo take šole, v katerih se učí nemški jezik čez vse, češ, da domačega že znamo? Odgovor je: nič! — Pozabiti ne smemo, da šole niso le zato, da se deca v njih nekaj ur trudi, temuč da se učí, kar bi ji koristilo vse žive dni in da iz šol odnese željo, tudi v prihodnje učiti se še dokaj, cesar se v preveliki mladosti učiti ni mógla. Otrok se mora učiti samo to, cesar se lahko in trdno naučí. Zavaljo prekratkega šolskega časa in premajhne vaje v govorjenji (posebno domá) se kmečki otrok nemški naučiti ne more; namesti govoriti zná komaj na pol razumno blebetati, brati in pisati pa ne. Ali bo mogel po sami kmečki šoli, kadar bo enkrat odrastel, seči po nemških bukvah, iz njih dalje učiti se kaj koristnega in v nemškem slovstvu blažiti in lepšati svojo dušo? Našel sem v več kmečkih hišah Vodnikove, Prešernove in druge pesmi, povestnih, gospodarskih in družih knjig; od Schiller-ja, Göthe-a do „Thierfabel aus Krain“ pa nisem našel nobenih nemških pesem, nobenih podučnih in povestnih knjig celó pri tistih kmetih ne, ki nemški znajo in se celó za nemštvo v šolah poganjajo. Nemški jezik ni tako lahek, kakor si ga marsikteri mislijo. Nemški knjižni jezik je nemške gospóde jezik — tudi nemški kmet se ga mora učiti, in on ne bere veliko knjig, ker tudi njemu so težko razumljive. Da mi to bolj verjamete, nekoliko posnamem, kar piše imenitni angleški pisatelj Buckle v knjigi: „Zgodovina omike na Angležkem“, ktera je tudi na nemško prestavljena: on piše o nemškem slovstvu: „Ni naroda v Evropi, pri katerem nahajamo tak razloček med učenimi in neučenimi, kakor na Nemškem. Nemški modrijani imajo tako učenost in tako obširne misli, da so po teh postavljeni na čelo izobraženega sveta. Nemško ljudstvo je pa pri vsem tem bolj babjeverno, bolj praznih misli, bolj nevedno in nesposobno voditi samo sebe, nego Francozi ali Angleži. — Imenitni nemški pisatelji se ne obračajo sè svojo učenostjo na svoj narod, temuč le pisatelj na pisatelja. Njihov jezik je sicer prav krepak, pa tako težak, tako umeten, tako polen zamotanih stavkov, da ga niže ljudstvo prav nič ne razumeva. To pa dela se vé da še večó zaveró, da so si učenjaki in prosti narod kakor tuji, in da je za prosti narod vsa učenost in vse znanstvo, kakor bi ga ne bilo.

(Dalje prihodnjič.)

Besedica o „Novem mestu.“

△ Ostrmel sem, ko ugledam v 3. listu letošnjih „Novic“, potem pa tudi v „Slovenču“ (5. listu) novo ime „Rudolfovo“ za staro slovensko „Novo mesto.“ Vedel sem že, da je dovolil svetli cesar, da se sme nemško ime „Neustadt“ prekrstiti v nekdanje „Rudolfswerth“; ali da bi se smelo tudi staro slovensko ime tega mesta spremeniti, — tega nisem bral v cesarskem ukazu. Po moji misli ne smemo starih slovenskih imen domačih mest, trgov in vasísami ob sebi prekrščevati. Pa ako bi tudi imeli to pravico, menim, da se vendar ne bi smeli prenagliti, — da ne bi smeli prehitro zavreči domačega mestnega imena, ki je med našim narodom tako ukoreninjeno.

Ni nam treba praviti, koliko zmešnjav bi bilo potem med našim ljudstvom. — Veliko težje je kako staro, vsemu narodu znano mestno ime zatreti, nego kakemu novemu kraju novo ime nadeti in ga razglasiti. Treba je pa tudi pomisliti, da priprost Slovenec tujega imena s pritaknjeno domačo končnico (Ru-

dolf-ovo) ne more prav izgovarjati, zato ker ime Rudolf — dasi je lepo in častljivo — za usta trdega Slovenca ni stvarjeno, *) kakor je tudi marsiktero slovensko ime okorno v nemških ustih.

Po tem takem mislimo, da so se prenačili tisti gospodje, kateri so novo, poslovenjeno ime nasvetovali in ga začeli brž rabiti.

Mi pravimo: čast in slava blagemu Rudolfu, utemeljitelju tega mesta, ki je znano po nekdanjem, spet oživiljenem nemškem imenu „Rudolfswerth“, slovensčini pa naj ostane to priljudno mesto „Novo mesto“ tudi poslej in sicer dotlej, dokler ne zažele družega slovenskega imena — sami Novomeščani. Le-ti pa si menda drugega (slovenskega) imena ne želé, in si ga ne bodo želeli, če jim povemo to, kar je djal neki domorodec, da si on namreč dolenske strani brez Novega mesta še misliti ne more. — Če se je spremenilo nemško ime, zato ni, da bi se moralo spremeniti tudi slovensko. Saj je mnogo takih mest, trgov in vasi, ki se jim slovensko ime ne vjema z nemškim!

O tej priliki naj povemo pa še eno, ki nam je že davno na srcu. Nekteri pisatelji naši so počeli pisati: „z Novomesta“, „(pri) Novomestu“, „za Novomestom“ itd. Kadar beremo kaj takega, dozdeva se nam, kakor bi nas kdo ... zauhoval. Pa menda čuti take (nevidne) zaušnice z nami vred tudi vsak trd Slovenec. Vès narod slovenski sklanja mestna imena: Stari trg, Nova gora, Novo mesto itd. ravno tako kakor se sklanjajo narodna (samostavna) imena s prilogi: stari trg, nova gora, novo mesto itd. Živa duša ne pravi: „iz Starotrga“, „iz Novogore“, „iz Novomesta“ itd., nego vès narod govori: „iz Novega mesta“ (kakor iz „novega mesta“ itd. — Tako pa govori narod po svoji stari pravici. Te stare pravice mu ne sme kratiti tedaj noben pisatelj.

Ker se potegujejo vsi naši pisatelji tako možki za pravice našega naroda, posebno za svete pravice narodnega jezika, zato se nadjamo, da se bodo poslej ogibali tudi krive sklanje, ki so se je lotili le po nekaki krivi misli. Ali jih je zapeljala celó nova „slovnica za oči“? Po tej slovnici je začel menda nekdo tudi pisati sè namesto šč.

Dozdeva se mi, da je počel najprej vrli naš pisatelj P. Ladislav pisati: „Novomesto“, „z Novomesta“ itd., češ, ker ni nemško ime (ondaj „Neustadt“) na dvoje razdeljeno, čemu bi pa bilo slovensko. Ali zbog nemščine ne smemo narodnega govora kvariti, dasi utegne biti očem ugodneje, če vidijo za eno mesto le eno nerazdeljeno ime. Tudi Lah in Francozi imajo takih razdeljenih imen (čeravno jih ne sklanjajo kakor mi na sredini in na koncu). Sklanja „Carigrad“, „iz Carigrada“ itd. nam ne daje pravice, da bi smeli zoper narodno rabo sklanjati tudi: „iz Starotrga“ itd. Ravno tako napačno bi bilo sklanjanje: „Starotrgr“, „iz Starotrgr“ po izgledu: „Mokronog.“ To ime iz besed „mokra noga“ zvarjeno in okrajšano, ki se mu je potem sprevrgel tudi spol, je med mestnimi imeni pri nas nekaka posebnost, ki se ne more in ne sme vselej posnemati. Res, da pravi Srbin: „Beograd“ (o = l), „iz Beograda ali Biograda“ itd.; ali noben Srbin ali Hrvat ne veli: „iz Novisada“ ali „iz Novosada“, nego: „iz Novog Sada“ ali „Novoga Sada“ itd. Tako sklanjajo tudi druga taka imena (razun Carigrada) vsi Jugoslovani, — tako jih sklanjajo tudi drugi Slovani.

*) Pri nas domá na priliko izgovarjajo kmetje „Rudof“ (namesti „Rudolf“), tedaj bi izrekli tudi „Rudofovo“, „Rudofovčan“ (namesti „Rudolfovo“). Tako bi izgovarjali to ime menda do malega vsi priprosti Slovenci. Pis.

Slovansko slovstvo.

* *Ilirski Primorjan*, ki so ga „Novice“ lani napovedale, prišel je v Trstu ob novem letu res na svitlo. Prva dva lista, ki smo ju dozdej prejeli, kažeta, da se častito vredništvo vrlo drži svojega načela: „koristno družiti sè sladkim“, kajti mnogo podučnega in kratkočasnega prinesla sta za narod slovenski. — Vsak mesec izhajata dva lista v lični opravi; naročnina za celo leto po pošti znaša le 1 gold. 60 kr. za pol leta 80 krajc.

* *Karlovački Viestnik* se zove list, ki je začel ob novem letu izhajati v Karlovcu pod vredništvom Ljudevita Tomšiča. — Tudi ta list poln je podučne in zabavne tvarine v prozi in poezii. Priporočamo ga tudi našim Slovincem, vzlasti takim, ki v poduk v hrvaškem jeziku želijo vsaki teden pripraven listek v roke dobivati. Cena po pošti za pol leta mu je 3 gold.

* Dobro znani „Slavische Blätter“ Lukšičeve oblekli so se z novim letom v še okusnišo opravo in so, utrjeni po zadovoljnosti svojih bravcev, krepko nastopile drugi tečaj. Res krasna podoba Nikola I., kneza črnogorskega, kinča prvi list, kateri je posebno bogato obdarovan sè slovstvenimi naznanili, ktera nemškemu svetu kažejo delavnost slovansko. Slovanski reči namenjeni listi so tedaj vredni krepke podpore.

Kratkočasno berilo.

Boj za puro.

Resnice in laži za predpust.

Spisal Šak.

(Dalje.)

Privihraši z veliko silo do mužavine, zagleda vojska unkraj dobro oborožene Lukovce. Kar zažene vse, mlado in staro, grozen bojni krik, da so pobegnile iz slovenske dežele vse bele vrane, in jih ni nazaj do današnjega dne. Pa Lukovci se jih ne ustrašijo, čeravno so pustili žene in otroke domá. Hrabro bíje jim v prsih srce, in med divjim kričanjem Bobovcev zapojó junaško pesem, ki jo je v naglosti zložil študirani kovač.

Naprej zastava slave
In sreče lukovske,
Naj vrage trmoglave
Popije muri vse!

S sekirami in bati
Mi v boj pritiskamo,
Po suhem in po blatí,
Kaj maramo za to?

Baba mi je godrnjala:
Jaz ti bom že vojsko dala,
Kričala je deca mala:
„Tu ostani, atec moj!“

Žena, deca bodi zdrava,
Kliče dnes me očetnjava,
Srečna lukovska zastava:
Hajdmo hajdmo za njo v boj!

Tako popevali so lukovski korenjaki, in če se ne motim, slišal sem enako pesem že sam pri neki slovenski „besedi.“ Sine jim nezmagljiva moč v ude, stali so kakor Grki pri Termopilah.

Zdaj prilomastijo Bobovci do struge in zgrade, kar obmolknejo in osupnjeni obstojé. Da bi jim sovražniki pot zaprli, te zvijače bi si ne bili v sanjah mislili. Pa niso se dolgo debelo gledali, kajti mahoma začne vsa lukovska vojska lučati debelo kamenje in drva čez vodo, da jim prihaja črno pred očmi. In glejte je, glejte! strašljive mevže, drug za drugim začno kopita pobirati, — deca in ženske so brž na begu, ko bi jih razpihnil veter.

Vstane stotero vpitje in ječanje, vse gré križem, kakor v babilonski zmešnjavi. Bob v steno je generalov klic: „Stojte, babeži, holt!“ Le Štampihar Vid in majhen trop za njim se ne dá oplášiti. Srdu rjove in se peni vès banderaš, kakor razkačen oroslan. Ko pa ga zadene zdaj drva v nogo, ne vzdrži se več; z glasnim klicem: „za monoj, kdor je mož!“ skoči v vodo